

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

KULTURNÍ ŠOK A JEHO ZVLÁDÁNÍ.
PŘÍPAD KOMUNITY LETNÍHO KEMPU V USA.

Bakalářská diplomová práce

Kulturní antropologie

Autor práce: Matouš Vrána

Vedoucí práce: PhDr. Daniel Topinka, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma „*Kulturní šok a jeho zvládání. Příklad komunity letního kempu v USA.*“ vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne

Podpis

Anotace

Jméno a příjmení:	Matouš Vrána
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Kulturní antropologie
Obor obhajoby práce:	Kulturní antropologie
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Kulturní šok a jeho zvládání. Případ komunity letního kempu v USA.
Anotace práce:	<p>Práce vychází z vlastního terénního výzkumu orientovaného na kulturní šok, který jsem prováděl v komunitě letního kempu v USA. Analýzou získaných dat pozoruji jednotlivé fáze kulturního šoku u participantů. Dále se výzkum zaměřuje na projevy kulturního šoku a metody vyrovnávání se s ním, které si samotní informátoři vytvářejí. Teoretická část práce by měla čtenáře seznámit s kulturním šokem natolik, aby byl schopný pochopit situaci, ve které se participanté ocitli. Tato část práce dále čtenáři nastiňuje důležité pojmy pro celkové širší pochopení kulturního šoku a jevů s ním spojených. Praktická část práce by naopak měla čtenáři podat ucelené informace o zvládání a projevech kulturního šoku ve specifické komunitě amerického letního kempu.</p>

Klíčová slova:	kulturní šok, projevy kulturního šoku, vyrovnávání se s kulturním šokem, fáze kulturního šoku, americký kemp
Title of Thesis:	Culture shock and it's overcoming. Case of the summer camp community in the USA.
Annotation:	Thesis is based on my own field research, which was oriented on culture shock. Research was made in community of summer camp in the USA. I was able to observe each phases of culture shock by data analysis. Research is also focused on symptoms of culture shock and different dealing with him. The theoretical part of thesis should introduce culture shock for reader enough to be able to understand situation in which participations were. This part of thesis also contains important concepts for further understanding of culture shock and phenomenoms associated with it. The practical part of thesis is giving reader comprehensive information about symptoms of culture shock and dealing with it in such a specific community of American summer camp.
Keywords:	culture shock, symptoms of culture shock, dealing with culture shock, phases of culture shock, American camp
Názvy příloh vázaných v práci:	Obrazová příloha
Počet literatury a zdrojů	10
Rozsah práce	69 830 znaků

Obsah

Úvod.....	7
Teoretická část	8
1. Kulturní šok	8
2. Projevy kulturního šoku	10
3. Fáze kulturního šoku	12
3.1. První fáze: „Honeymoon phase“	12
3.2. Druhá fáze: „Crysis phase“	13
3.3. Třetí fáze: „Adjustment phase“	14
3.4. Čtvrtá fáze: „Adaptation phase“	15
4. Zvládání kulturního šoku	17
4.1. Předodjezdová příprava.....	18
4.2. Osobní a sociální vztahy.....	18
4.3. Pravidla chování	19
Praktická část	21
5. Cíle výzkumu	21
6. Lokalita výzkumu	23
7. Výzkumný vzorek	25
7.1. Výběr vzorku.....	27
7.2. Charakteristika výzkumného vzorku	28
8. Metoda výzkumu	33
8.1. Metody získávání dat	33
8.1.1. Polostrukturovaný rozhovor	33
8.1.2. Zúčastněné pozorování	35
8.1.3. Terénní deník	36
8.2. Zpracování dat	37
9. Výsledky výzkumu	38
9.1. Náhled na kemp.....	38
9.1.1. Představy o kempu.....	39
9.1.2. Změna vnímání prostředí	40

9.1.3. Vnímání lidí	41
9.2. Fáze kulturního šoku	42
9.2.1. Vychovatelé a průběh kulturního šoku	42
9.2.2. Pomocný personál a průběh kulturního šoku	44
9.2.3. Důvod rozdílného průběhu kulturního šoku	45
9.3. Projevy kulturního šoku	46
9.3.1. Stesk po domovině	48
9.4. Vyrovnavání se s kulturním šokem	49
9.4.1. Soudržnost	49
9.4.2. Kontakt s domovinou.....	50
9.4.3. Zaměření se na práci	51
Závěr.....	52
Seznam literatury.....	54
Seznam vlastních zdrojů	55
Seznam grafů.....	56
Seznam obrazových příloh.....	56

Úvod

Kulturní šok je jev, se kterým se převážná většina lidí ve svém životě setká. S kulturním šokem jsem se dostal do styku v americkém sportovním kempu, kde jsem byl zaměstnaný jako pracovník údržby po dobu celých letních prázdnin v letech 2015 a 2016. Pozoroval jsem jeho pozitivní i negativní vliv na mé spolupracovníky a taktéž jsem si prošel jeho jednotlivými stádii. Tato zkušenost byla jedním z hlavních důvodů, proč jsem si vybral toto téma bakalářské práce.

Hlavním cílem mé práce je popsání kulturního šoku u jedinců pracujících v letním americkém kempu. Dále jsem se zaměřoval na projevy šoku samotného tak, jak je vnímali samotní informátoři. V práci jsem taktéž sledoval strategie, které participanti vytvářeli při vyrovnávání se s novým kulturně odlišným prostředím. Primárně jsem vycházel z informací získaných pomocí výzkumu.

V první části této práce hodlám čtenáře seznámit s teorií, která je nezbytně nutná pro pochopení kulturního šoku a jevů s ním spojeným. Součástí teoretické části práce je popsání projevů kulturního šoku několika významnými antropology. Na tuto kapitolu navazuje popis jednotlivých fází kulturního šoku. Poslední kapitola teoretické části práce se zaměřuje na popis různých projevů šoku, které participant může v novém prostředí pociťovat.

Druhá část mé práce je zaměřená na samotný výzkum. Zde čtenáři popisují výzkumnou lokalitu, výzkumný vzorek a způsob jeho výběru. Dále v této části seznámím čtenář s metodou výzkumu a zpracování dat, které jsem při výzkumu používal. Poslední kapitola praktické části se zaměřuje na samotný výsledek výzkumu, kde čtenáři prezentují jeho závěry.

Teoretická část

1. Kulturní šok

Kulturní šok je pojem, o který se zajímalo a stále zajímá mnoho antropologů. Jedním z nich byl i Kalervo Oberg. Tento významný finský antropolog tvrdil, že kulturní šok je tvořen úzkostí, která se tvoří ztrátou známých znaků a symbolů ve společenském styku. Tato ztráta vzniká při přechodu do námi nepoznané kultury, která je výrazněji odlišná od té naší. Tyto znaky, které tak zoufale postrádáme, nám pomáhají orientovat se v našem každodenním životě. Jde například o podávání rukou, způsoby oslovení lidí, způsob objednání jídla a mnoho dalších. Tato různá vodítka, kterými mohou být slova, gesta, zvyky a další, nabýváme při dospívání a jsou součástí naší kultury stejně jako jazyk, kterým mluvíme. Pokud přejdeme do kultury jejíž znaky jsou odlišné, stáváme se ztracenými a dochází u nás k dezorientaci. (Oberg, 1960)

Dalším antropologem, který se zabýval kulturním šokem, je Martin Soukup. O šoku se vyjadřuje jako o „*psychické dezorientaci, kterou zakoušejí lidé při snaze přizpůsobit se radikálně odlišnému kulturnímu prostředí.*“ (Soukup, 2009, s. 166) Při příchodu do nové kultury se lehce můžeme dostat do situace, kdy nám něco vadí, nebo nás něco rozčiluje. Může se jednat o úplné drobnosti, jako je například odlišný druh elektrické zásuvky, nebo jiné barevné uspořádání silničního značení. Samozřejmě se nejedná jen o maličkosti, ale podle Soukupa mezi příčiny kulturního šoku také mohou patřit vzorce neverbální komunikace, výchova, hygienické návyky a další. (Soukup, 2009)

Významnou osobností, která se rovněž zaobírá tématem kulturního šoku, je Michael Winkelman. Tento americký antropolog se o kulturním šoku vyjadřuje jako o pocitu neschopnosti, která je zapříčiněna špatným zvládnutím neznámého prostředí. Tato situace je dána neznalostí

kognitivních

aspektů

a jednotlivých rolí jedince v nové společnosti. Dále se Winkelman zmiňuje o nejčastějším výskytu kulturního šoku u migrantů, zahraničních studentů a u různých lidí vykonávajících povolání spojené s častým cestováním. (Winkelman, 1994)

Jedna věc tyto významné osobnosti spojuje, a to poznání kulturního šoku na vlastní kůži. Prožití kulturního šoku, jeho symptomů a stádií bylo dozajista důvodem, proč se o něho tyto antropologové zajímali. V další kapitole nastíním čtenáři projev kulturního šoku u jedinců, kteří jsou mu vystavěni.

2. Projevy kulturního šoku

Projevy kulturního šoku se u každého jedince liší. Záleží na míře a na stádiu šoku, ve kterém se jedinec nachází. Rozsah příznaků je od úplných maličností, které nám znepríjemňují každodenní život v nové kultuře, až po velké problémy, kvůli kterým nejsme schopni fungovat v tomto prostředí. Martin Soukup o projevech kulturního šoku píše: „*Kulturní šok může vyústit až v nenávist k příslušníkům odlišné kultury*“ (Soukup, 2009, s. 167)

Kalervo Oberg popisuje kulturní šok jako onemocnění způsobené vytržením jedinců z jimi dobře známé kultury a jejich přesunutí do prostředí naprosto nového. Stejně jako jiná onemocnění má kulturní šok své symptomy, příčiny a možnosti léčby. Mezi projevy kulturního šoku například řadí nadměrnou zvýšenou pozornost o čistotu rukou, nádobí nebo například

o čistotu vody. Oberg dále zahrnuje mezi symptomy pocitu beznaděje, osamění a touhu po styku s někým, kdo přebýval delší čas v kultuře, ze které je onen postižený vytržen. Jako nejvyhrocenější příznaky Oberg uvádí přehnaný strach z podvedení, okradení, zranění nebo dokonce soustavné odmítání učení nebo používání jazyka, ve kterém se v dané oblasti mluví. (Oberg, 1960)

Dalším, kdo popisoval projevy kulturního šoku, byl Michael Winkelman. Ve své práci uvedl, že kulturní šok nezapříčiňuje pouze psychické problémy, nicméně také fyzické. Do psychických problémů počítá výkyvy emocí, nárůst stresu, deprese, změny sociokulturních vztahů, nebo dokonce ztrátu identity. Mezi tyto projevy patří také kognitivní vyčerpání. Jedná se o jakési mentální a emociální vyhoření jedince, který je v neznámém prostředí pod obrovským přílivem nových informací. Tento jev se projevuje

bolestmi hlavy a touhou po odříznutí se od společnosti převážně ke konci dne, kdy je člověk přehlčen informacemi. (Winkelman, 1994)

Jedním z fyzických příznaků stresu je podle Winkelmana snížená obranyschopnost organismu proti nemocím a změna produkce adrenalinu. Oba tyto jevy jsou zapříčiněny reakcí těla na veliký stres, který na člověka v naprosto odlišné kultuře působí. (Winkelman, 1994)

Robert F. Murphy taktéž poukazuje na výrazné problémy, které jedinec pociťuje při pobytu v radikálně odlišné kultuře. *„Ke kulturnímu šoku dochází tehdy, když je osoba odloučena od svého vlastního systému kulturních a jazykových významů a nalezne se v situaci nebo ve světě, v němž jsou významy slov a činů buď zvláštní nebo zcela cizí.“* (Murphy, 2004, s. 215) Murphy dále dodává, že ke kulturnímu šoku může dojít i v běžném životě, například při cestování do jiné části země nebo při změně zaměstnání. (Murphy)

Všechny osobnosti uvedené v této kapitole se shodují na jedné věci. Lidé postižení kulturním šokem pociťují obrovskou touhu po návratu domů. Stýská se jim po naprosto obyčejných věcech, které mají tak rádi, jako je například šálek kávy, čtení oblíbených novin nebo třeba pozdravení známého prodavače v obchodě. Příznaky kulturního šoku se u jedince mohou lišit podle fáze, ve které se nachází. Na jednotlivé fáze se hodlám zaměřit v další kapitole.

3. Fáze kulturního šoku

Reakce na pobyt v jiné kultuře může mít dva stupně. Jedním z nich je samotný kulturní šok. Tato fáze může nastat při příjezdu do nového prostředí a může se u jedince projevovat až do opuštění tohoto prostředí. Druhý stupeň vzniká až při návratu do známého prostředí a nazývá se reintegrační šok. Při mém výzkumu jsem se z časových důvodů zaměřil pouze na kulturní šok, proto v této kapitole budu popisovat jednotlivé fáze této reakce na pobyt v neznámé kultuře, tak jak jsou nejčastěji popisovány. (Soukup, 2009)

3.1. První fáze: „Honeymoon phase“

Jedná se o počátek pobytu v novém prostředí. Martin Soukup tuto fázi pojmenoval jako fázi „*namlouvání*“. V tomto stádiu kulturního šoku se zdá, že se vše daří, a jedinec nemá v novém prostředí s ničím větší problémy. Lidé se hodně zajímají o své okolí, jsou vším nadšení, mají pozitivní přístup a často i snahu idealizovat si nové prostředí okolo nich. Toto jsou právě opaky toho, co si lidé představují pod pojmem kulturní šok. (Soukup, 2009)

Dalším, kdo se o této fázi zmiňuje, je Winkleman. Toto stádium nazývá „honeymoon phase“ nebo „tourist phase“. Tato fáze je typická především pro jedince, kteří jsou na líbáncích, dovolených nebo krátkých obchodních cestách. Je tomu tak, protože tito lidé jsou často izolováni od lokální kultury tím, že na svých cestách nepřicházejí do míst, která by jim způsobovala nějaké problémy. Tato fáze kulturního šoku může trvat pár dní nebo až půl roku. Vše závisí na jedinci a na podmínkách, ve kterých se nachází. (Winkleman, 1994)

Opravdu klasickou skupinou, u které se fáze namlouvání vyskytuje, jsou turisté. Proč je tomu tak vysvětluje Soukup. „*Turistické infrastruktury jsou založeny na principu, že turista se nemá setkat s žádným problémem a nepohodlím*“. (Soukup, 2009, s. 168) Proto se u turistů málokdy vyskytuje druhé stádium kulturního šoku. (Soukup, 2009)

3.2.Druhá fáze: „Cryssis phase“

K této fázi může u jedince dojít ihned při příchodu do nové kultury, ale jsou známé případy, kdy se dostavila až po několika týdnech až měsících pobytu v tomto prostředí. K projevům nemusí nicméně docházet okamžitě, ale mohou se projevovat řadou problémů nebo negativních zážitků. Kulturní šok může například vyvolat prostředí letiště nebo výrazně odlišná teplota v novém prostředí. Samozřejmě se reakce liší od jedince k jedinci. Malé problémy se stávají většími a kulturní rozdíly způsobují ještě větší popuzení jedince proti novému prostředí. Projevy tohoto stádia jsou většinou přehnaná čistota, frustrace, neklidnost a další, které byly uvedeny v kapitole věnované projevům kulturního šoku. Reakcí na tuto fázi je vyhýbání se kontaktu s novou kulturou, stranění se společnosti nebo například odmítání nového jazyka. Většina jedinců pocítuje velikou touhu po návratu domů, nebo se alespoň snaží nalézt v nové kultuře cokoli podobného, co by jim pomohlo překonat toto období. (Winkleman, 1994)

Oberg spojuje tuto fázi kulturního šoku se slovem „*trouble*“. Podle něho je kulturní šok způsoben každodenními nepříjemnostmi a problémy vznikajícími v novém prostředí. Například ve škole, při nákupu nebo v dopravě. I když se nám lidé, kteří žijí pro nás v jiné kultuře, snaží pomoci, nedokáží pochopit problémy, které zažíváme. Každodenní zažívání těchto problémů přímo vede k agresivitě a přehnané kritice oproti nové kultuře.

Tento criticismus ale není objektivní, ale naopak uzavírá jedincům kulturu mnohem více. Místo toho, aby se jedinci snažili podívat na své problémy s nadhledem, mají pocit, že jim nové prostředí, a hlavně lidé v něm, dělají pouze naschvály a že se jim snaží znepríjemňovat život. Tento jev vede k vytváření stereotypů a poté i k negativnímu náhledu na danou kulturu, který si může jedinec odnést do své domoviny a tam ho rozšířit. Oberg sám tvrdí, že tato fáze je krizová a jedinec ji musí překonat nebo odjet z prostředí, které kulturní šok vyvolává. Když takto postižený neučiní, může ho kulturní šok dovést až na pokraj nervového zhroucení. (Oberg, 1960)

3.3. Třetí fáze: „Adjustment phase“

Třetí fáze kulturního šoku je převážně o přizpůsobování. Jedinec se učí, jak se co možná nejlépe přizpůsobit novému prostředí a kultuře v něm. Podle Winkelmana řešení kulturního šoku spočívá ve schopnosti přizpůsobovat se novým kulturám. Někteří lidé, kteří vycestují do zahraničí se ani nesnaží adaptovat a při prvních známkách projevů krizové fáze jednoduše opouští danou lokalitu. Dalším způsobem, který lidé používají při vyhýbání se přizpůsobení, je setrvávání ve své etnické skupině. Takto se distancují od nové kultury a všech nových vněmů, které přináší. *„Typickým případem takové skupiny je první generace imigrantů.“* (Winkelman, 1994, s. 122)

Pokud ale chce jedinec v nové kultuře žít a efektivně fungovat, musí se přizpůsobit tomuto prostředí. Podle Winkelmana tohoto docílíme pomocí „problem-solving“ dovedností, které nám pomáhají při adaptaci. Nové prostředí nám pomalu začne dávat smysl a naše negativita, která je v krizové fázi velmi častá, začíná pomalu ustupovat. Začneme si uvědomovat, že problémy vznikaly díky neschopnosti pochopení a přijetí nové kultury. Jedinec si dokonce začne budovat vztah k novému prostředí a

přizpůsobování se často stává vítanou výzvou. Během třetí fáze kulturního šoku problémy rozhodně nekončí, ale postižený si vytváří pozitivní přístup k poznávání nového místa, lidí i kultury. Přizpůsobování je pomalý, ale nutný proces pro jedince, který chce žít v novém prostředí. (Winkelman, 1994)

Podle Oberg je znalost jazyka podstatnou součástí přizpůsobování se nové kultuře. Schopnost dorozumět se je stěžejní pro otevření cesty k novému kulturnímu prostředí. Jedinec má stále problémy s rozdíly mezi jeho domovinou a novým prostředím, nicméně se díky schopnosti dorozumět pomalu učí nové kultuře. Začíná se zvětšovat i jeho smysl pro humor a místo toho, aby kritizoval lidi okolo sebe, tak si z nich dělá legraci. Časté je také humorizování svých vlastních problémů, které návštěvník zažil v krizové fázi. V této chvíli je jedinec na nejlepší cestě k zotavení z kulturního šoku. (Oberg, 1960)

3.4. Čtvrtá fáze: „Adaptation phase“

Čtvrté a poslední stádium kulturního šoku je fáze pokročilé adaptace. Jedinec ji dosáhne při stabilní adaptaci a úspěšném řešení každodenních problémů v cizí kultuře. Samozřejmě existuje spousta adaptačních systémů, které si jedinec vytváří podle situací, do nichž se každodenně dostává. Ačkoliv je celková asimilace velice obtížná až nemožná, jedinec projde řadou změn chování, které mu dopomohou při začlenění se do nové kultury. Winkelman dále poukazuje na to, že adaptace jedince změní. Tato změna vede k vytvoření biculturální identity a integraci nových kulturních aspektů, které se začlení do již jedincem vytvořených. *„Dosažení této fáze vyžaduje konstrukční odezvy na kulturní šok s vůlí se adaptovat.“* (Winkelman, 1994, s. 122)

Právě v této fázi je jedincova adaptace na nejvyšší úrovni, kterou lze dosáhnout. Návštěvník začíná akceptovat způsoby života v novém prostředí jako další způsob žití svého vlastního života. Dokáže normálně žít v novém prostředí bez větších pocitů bezmoci nebo úzkosti. Samozřejmě tu stále setrvává jakési napětí, které by zmizelo až po nabytí všech pravidel sociálních styků. To také bývá zapříčiněno faktem, že často jedinec rozumí, co mu domorodci říkají, nicméně není si vždy jistý, co mají přesně na mysli. Pokročilé přizpůsobení se nové kultuře není pouze o přijetí nových pokrmů, nápojů

a zvyků, ale hlavně o tom, že si je jedinec oblíbí a začne si je i užívat. *„Když se potom vracíme domů, bereme si sebou maličkosti, které nám toto místo připomínaly, a když odjíždíme nadobro, tak se nám opravdu stýská po místě, kde jsme žili, a lidech, které jsme zde potkali.“* (Oberg, 1960, s. 143)

4. Zvládání kulturního šoku

Univerzální návod na zvládání kulturního šoku neexistuje, protože každý člověk je jedinečný. Přesto v této kapitole popíši způsoby, pomáhající zasaženému jedinci při vypořádávání se s novým prostředím.

Podle Oberga nám nejvíce pomůže znalost jazyka, kterým se v dané lokalitě mluví. Všichni dobře víme, že naučení se nového jazyka není jednoduchá věc. Nicméně budeme-li se umět dorozumět, budeme také schopní poznat lidi v nové zemi, a to nám dopomůže k rychlejšímu pochopení dané kultury. Znalost jazyka nám samozřejmě nedopomáhá pouze ke konverzaci s novými přáteli, ale zvyšuje nám sebedůvěru a otevírá nám spoustu možností v nové kultuře. Dobrým způsobem, jak se co nejrychleji seznámit s novým prostředím, je zúčastněné pozorování. Měli bychom se snažit zapojit do aktivit, které provádějí domorodci v novém prostředí. Vnímat, jak se chovají, a snažit se toto chování pochopit a následně napodobit. Nicméně bychom nikdy neměli zapomenout, že pocházíme z jiného prostředí a lidé se k nám také takto mohou chovat. (Oberg, 1960)

Podle Winkelmana je velikou pomocí při zvládání nového prostředí samotné uvědomění si své situace. Pro jedince, který ví, co kulturní šok obnáší a zná jeho projevy, je průchod všemi fázemi rychlejší a méně stresující. Měl by chápat, že pro zvládnutí šoku musí změnit své chování a zvyky. Tato skutečnost mu dopomůže k rychlejšímu pochopení kultury, ve které setrvává, a tím i k efektivnější adaptaci na prostředí samotné. Tyto vlastnosti jedinec nenabyde pouze teoretickou znalostí o kulturním šoku, ale hlavně při osobním prožití této situace. To samozřejmě neznamená, že bychom se měli vzdávat našich vlastních hodnot, identity nebo kultury na úkor nového prostředí. Winkelman dále rozděluje jednotlivé možnosti zvládání kulturního šoku do několika kategorií. (Winkleman, 1994)

4.1. Předodjezdová příprava

Tato fáze přípravy na nové prostředí se odehrává ještě před příjezdem do dané lokality. Winkleman zdůrazňuje, že jedinec musí být uvědomělý se změnami, které ho v novém prostředí čekají. Takto díky důkladné přípravě dokáže kulturní šok velice dobře minimalizovat. Další možností, která nám pomůže při přípravě na novou kulturu, je „*cross-cultural*“ trénink. Jedná se o vlastní setkání s kulturním šokem, projít si jeho fázemi a uvědomění si jeho podstaty. Díky takovéto zkušenosti se nám zlepší schopnost úsudku, který je nepostradatelný při setkání se s novou kulturou. Díky lepšímu chápání nové kultury se budeme moci lépe vyhnout nepříjemným situacím a taktéž pro nás bude lehčí se tomuto prostředí přizpůsobit. (Winkleman, 1994)

Winkleman se v kontextu předodjezdové přípravy zmiňuje o psychické připravenosti. Jedinec, který se vydá do jemu neznámého prostředí, by měl být psychicky připraven na spoustu věcí. Nejedná se pouze o změny svého chování, které musí podstoupit, aby se mu podařilo začlenění se do nové kultury, ale musí být připraven i na odmítání, diskriminaci nebo na předsudky. „*Kultury jsou etnocentrické a jejich členové často vidí své kultury jako lepší až nadřazené.*“ (Winkelman, 1994, s. 124)

4.2. Osobní a sociální vztahy

V tomto bodě Winkleman upozorňuje na důležitost rodinných a přátelských vztahů pro zvládnání kulturního šoku. Podle jeho vlastních pozorování studenti z jiných zemí zvládali kulturní šok mnohem lépe, když si udržovali dobré vztahy v přidělených náhradních rodinách. Podpora, kterou náhradní rodina návštěvníkovi poskytuje, dopomáhá k lepšímu zvládnání kulturního šoku a rychlejšímu přizpůsobení. Proto by jedinec, který

je v novém prostředí, měl mít snahu navázat nové sociální vztahy. K tomu dopomáhají například sporty, kluby, divadelní spolky nebo umělecké kroužky. Samozřejmě ne každý, kdo přijde do nového prostředí, má nějaké známé v této lokalitě nebo průvodce, kteří by mu pomohli zvládat toto prostředí. Pro zvládání nových a často vyhrocených emocí Winkelman doporučuje udržování vztahu s domovinou, třeba pomocí dopisů, nebo vedení si osobního deníku, který může mít pro jedince terapeutické účinky. (Winkelman, 1994)

4.3.Pravidla chování

Již jsme se dozvěděli, že znalost jazyka, kterým se mluví v novém prostředí, je rozhodně veliké plus při poznávání a učení se zvykům nové kultury. Nicméně jazykové dovednosti nejsou jediným faktorem, který nám pomáhá při dorozumívání se v cizině. Naši situaci můžeme zlepšit například studiem vzorců neverbální komunikace. Jedná se převážně o gestikulaci a pózy jedince, které mívají různé kultury odlišné. Při neznalosti těchto gest může často docházet k nepochopení si, či dokonce až ke špatnému pochopení mezi návštěvníkem nové kultury a domorodcem. Proto je pro nás důležité pochopení a zvládání neverbální komunikace a chování, kterým domorodci rozumějí. Tolik potřebné informace o nové kultuře si můžeme doplnit pomocí literatury, nicméně ta nám nikdy nenahradí osobní kontakt s danou kulturou. (Winkelman, 1994)

Jedinec si musí uvědomit, že chování lidí žijících v jiných kulturách je logické, i když se může velice lišit od pravidel návštěvníkovy vlastní kultury. Chápání nového prostředí z pohledu domorodce je tedy pro nás velice přínosné a pomáhá nám zmírňovat stres. Tento přístup k neznámé kultuře nám taktéž dopomáhá k rychlejšímu přizpůsobení. (Winkelman, 1994)

Praktická část

5. Cíle výzkumu

Výzkum se zaměřuje na získávání dat o výskytu kulturního šoku v komunitě letního kempu v USA. Dále se ve výzkumu věnuji také projevům kulturního šoku, jak na jedince působí a jakými způsoby se s ním jedinec vypořádává. Celý výzkum byl prováděn v letním americkém sportovním kempu v roce 2016 po dobu dvou měsíců. Místu konání výzkumu hodlám ve své práci věnovat samostatnou kapitolu, aby si čtenář dokázal vytvořit názornější představu o této lokalitě. Výzkum probíhal ve velice specifické komunitě, kde většina participantů pocházela z odlišných prostředí a kultur, než ve kterém se při výzkumu nacházeli. Tento výzkum se zaměřuje na kulturní šok vyvolaný prostředím amerického sportovního kempu, ne Spojenými státy samotnými. Při výzkumu jsem si stanovil jednotlivé výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka.

Jak pracovníci reagují na kulturní šok v komunitě letního amerického kempu, jaké jsou jeho projevy a jak se s těmito projevy jedinci vyrovnávají?

Vedlejší výzkumné otázky

Jak se na pracovnících kulturní šok projevuje?

Do jaké fáze kulturního šoku se pracovníci dostali a v jakém časovém rozmezí?

Jakými způsoby se pracovníci s kulturním šokem vypořádávají?

S těmito výzkumnými otázkami jsem nadále pracoval a staly se předlohou k samotnému výzkumu v terénu, který čtenáři nastíním v další kapitole této práce.

6. Lokalita výzkumu

Pro lepší pochopení situace považuji za důležité popsat čtenáři lokalitu, ve které se výzkum realizoval. Jak je již z titulu práce jasné, výzkum jsem prováděl v letním americkém sportovním kempu. Na začátku této kapitoly bych chtěl čtenáři vysvětlit, že se nejedná o kemp v úplném českém slova smyslu. Toto zařízení by se dalo také chápat jako letní tábor. Tento pojem by však mohl působit jako zavádějící, proto raději zůstanu u označení letní kemp.

Zařízení se nachází v překrásné vermontské přírodě obklopeno kolem dokola lesy (viz obrazová příloha). Nedaleko se nachází malá vesnička s jedním obchodem a benzinovou stanicí v jednom. Nejbližší větší město s obchody a pohotovostí je od kempu vzdáleno asi dvacet minut cesty autem. Počasí se zde často mění, což dobře vystihuje samotný majitel kempu rčením. „*If you don't like weather in Vermont, wait a minute*“. (Terénní deník, s. 15) Často se stávalo, že přes den se teplota vyšplhala vysoko nad třicet stupňů celsia a v noci klesala pod pět stupňů. Tyto časté tepelné výkyvy dělaly řadě participantů problémy a často vedly až ke zdravotním potížím.

V porovnání s jinými americkými kempy je toto zařízení poměrně malé. Pracuje zde průměrně sto až sto padesát zaměstnanců a na jeden turnus kempu přijíždí přibližně tři sta dětí. Samotné vedení kempu není nijak komplikované. Již v předešlém odstavci jsem se zmínil o majiteli celého zařízení. Jedná se o staršího pána, který tento a další kempy vede skoro padesát let. Ten si najímá vedoucího, který se stará o celý chod zařízení, ať už se jedná o jednotlivé programy výuky, večerní aktivity nebo menu kuchyně. Vedoucí samozřejmě nedokáže obstarat všechny potřeby kempu sám, proto má ještě k ruce několik lidí, kteří mu pomáhají s chodem zařízení.

Protože jde o kemp pro děti a mládež, pravidla pro zaměstnance jsou velice přísná. Jedním z důvodů je, že samotní účastníci kempu bývají z bohatých a vlivných rodin a pro kemp je dobrá pověst hlavní vizitkou. Proto jsou tresty často velice přísné a vedou až k vypovězení smlouvy pracovníkovi. Nejčastějšími důvody vyhození bývá užití alkoholu nebo vulgární mluva. Dalšími zakázanými aktivitami je například používání elektroniky před svěřenci, intimní vztah mezi pracovníky nebo uchovávání potravin v chatkách. Všechna tato pravidla mohou průběh kulturního šoku ještě zhoršovat.

Průběh samotného kempu se dělí do několika fází. První fáze je takzvaná „*orientation*“. V této části kempu se vedení snaží připravit pracovníky na náplň jejich práce. V zařízení ještě nejsou žádné děti a samotní zaměstnanci žijí podle pravidel jejich budoucích svěřenců tak, aby poznali každodenní život v kempu. Toto období trvá přibližně týden a na jeho konci jsou zaměstnanci odměněni pár dny volna, na které navazuje již první turnus kempu. Kemp se nadále skládá ze tří po sobě jdoucích turnusů. Každý trvá okolo dvou týdnů a mezi nimi mají zaměstnanci den až dva volna. Po ukončení posledního turnusu nastává doba uzavírání kempu, kdy se vyklízí chatky a většina zaměstnanců odjíždí cestovat nebo domů.

7. Výzkumný vzorek

V předešlé kapitole jsem seznámil čtenáře s lokalitou výzkumu, tedy je jasné, že výzkumný vzorek byl vybrán z personálu amerického sportovního kempu. Nyní čtenáře seznámím se skupinami zaměstnanců, kteří v tomto zařízení pracují.

První skupinou jsou vychovatelé. Jedná se převážně o studenty vysokých škol různého zaměření. Tito zaměstnanci musí mít kladný vztah k dětem, protože hlavní náplní jejich práce je starání se o své svěřence. Další vlastností, která je daná jejich prací, je sportovní založení. Jelikož se jedná o sportovní kemp, vychovatelé se nejenom starají o děti, ale také je trénují v jednotlivých sportech. Většina vychovatelského personálu je zaměřena na tenis, za ní následují trenéři fotbalu a jezdeckví na koni. V minoritní skupině sportů jsou aktivity jako golf, lakros nebo horolezectví. I přesto, že jsou tyto vychovatelé často pocházejí z cizojazyčných zemí, jejich jazykové dovednosti jsou na velice dobré úrovni. Nicméně nejvíce zaměstnaných pracovníků v této skupině pochází ze Spojených států amerických a Velké Británie. Dalšími častými zeměmi původu vychovatelů bývají Francie, Španělsko, Brazílie, Chile, Srbsko a Česká republika.

Jak jsem již podotkl v předešlém odstavci, jednou z náplní práce této skupiny je vyučování svěřenců v jednotlivých sportech. Tímto činností vychovatelů samozřejmě nekončí. Hlavní náplní každodenního dne je starání se o samotné děti. Vychovatelé žijí v chatkách se samotnými dětmi. Řeší jejich problémy, dávají na ně pozor a jsou za ně zodpovědní. Takováto náplň práce nevede pouze k obrovské stresové zátěži, ale také k nedostatku volného času a soukromí. Z celého dne mají vychovatelé volnou pouze jednu hodinu na své vlastní potřeby. Zbytek času tráví se svými svěřenci, ať už v chatkách, při sportu, u jídla nebo při večerních aktivitách. Malé množství

volného času je těmto zaměstnancům kompenzováno pomocí dvou volných večerů a jednoho volného dne na turnus. Po dobu jejich nepřítomnosti se starají o jejich svěřence jiní vychovatelé a takto se všichni zaměstnanci prostřídají. Nedostatek volného času je podle respondentů největším negativem kempu. *„Opravdu nejhorší je, že tu jsem zavřená celý den s děčkama. Ani si nedokážeš představit, jak se všichni těšíme, až odsud vypadneme ven do civilizace.“* (Aneta, s. 2)

Druhou skupinou pracovníků je pomocný personál. Jedná se výhradně o studenty vysokých škol, tito zaměstnanci nejčastěji pochází z Polska, Maďarska Mexika a České Republiky. Tato skupina se nadále rozděluje do tří podskupin podle pracovní pozice, kterou jedinec vykonává.

Jednou z těchto podskupin je kuchyňský personál. Jedná se o nejpočetnější kategorii, ve které pracuje přibližně deset lidí. Práce je zde rozdělována do tří směn, kdy první směna začíná brzy ráno, aby připravila snídani pro celý kemp, a poslední směna končí okolo osmé večer, po dokončení úklidu celé kuchyně a jídelny. Pracovní úkony jednotlivých pracovníků se v této pozici střídají tak, aby například nikdo celý den nemyl nádobí nebo nepřerovnával lednice.

Druhou podskupinou jsou pracovníci údržby. Jedná se o fyzicky náročnou a nebezpečnou práci, kterou v kempu vykonávají tři zaměstnanci pracující pod vedením amerického personálu. Náplň práce se pohybuje od vyvážení odpadků a sekání trávy až po opravování chatek, kácení stromů a instalatérské práce. Tito zaměstnanci mají sice stálou pracovní dobu, která jim začíná po skončení snídane a končí v odpoledních hodinách, ale ta se občas mění podle druhu práce, kterou daný den vykonávají.

Poslední podskupinou je úklidový personál. Tato pracovní pozice je určena pro dvě pracovnice. Náplň práce se skládá z úklidu všech sociálních

zařízení a umýváren v kempu. Další součástí této pracovní pozice je praní oblečení všem dětem v kempu. Tato práce je sice mezi zaměstnanci kempu vnímána s nejmenší úctou, ale na druhou stranu má úklidový personál nejvíce volného času v celém zařízení.

Všechny tyto podskupiny mají hodně volného času oproti skupině vychovatelů. Denní osmihodinová pracovní doba se většinou nepřetahuje. Dále zaměstnanci pomocného personálu mají každý týden právo na den volna. Ze strany amerického personálu nejsou na tyto podskupiny kladeny tak velké jazykové požadavky jako na skupinu vychovatelů. Největší jazykové nároky jsou kladeny na pracovníky údržby z důvodu zajištění bezpečnosti

a kvality odvedené práce. Nejnižší nároky jsou naopak kladeny na kuchyňský personál, kde si lidé mohou dopomoci svým mateřským jazykem. Jak jsem již psal v předešlé kapitole, pravidla kempu jsou velice striktní a často se stává, že vychovatel, který je porušil, dostane výpověď. Tato pravidla ale nejsou tak přísná u pomocného personálu, protože tito pracovníci žijí v oddělené části kempu a bez svěřenců.

7.1. Výběr vzorku

Jak je již čtenáři jasné, respondenty jsem vybíral z pracovníků letního kempu. Jednotlivé participanty jsem si vybíral v době „*orientation*“, tedy úvodní části kempu, která se snaží stmelit kolektiv. Na začátku výzkumu jsem zvažoval metodu výběru vzorku pomocí „sněhové koule“. Tu jsem ale zamítl, protože by poté vzorek nemusel být dostatečně reprezentativní, na což poukazuje M. Miovský. Proto jsem se stal sám sobě gatekeeperem. Tento způsob výběru vzorku jsem zvolil, protože jsem již dříve byl zaměstnancem kempu a zajistil jsem si dobré postavení na společenském žebříčku v této komunitě. Mým cílem bylo vybrat přibližně deset participantů. Nebyla to

horní hranice, nicméně jsem se k tomuto počtu uchýlil kvůli časové náročnosti výzkumu samotného. Dále jsem se snažil zajistit genderovou vyváženost, což se mi nakonec podařilo. Při vybírání vzorku pro mne byla důležitá co nejlepší reprezentativnost, proto jsem samotné participanty vybíral z obou pracovních skupin. Ve svém výzkumu jsem taktéž využíval klíčových informátorů, kteří mi byli velikým přínosem, a dali mi nový pohled na problematiku kulturního šoku. (Miovský, 2006)

7.2. Charakteristika výzkumného vzorku

Vybraný vzorek obsahoval pět vychovatelů a pět pomocných pracovníků. Vzorek dále neobsahoval pouze participanty, kteří byli v kempu prvním rokem, ale také ty, kteří přijeli do kempu podruhé. Ve vzorku byli tedy dva navrátníci se pracovníci, od každé pracovní skupiny jeden. Dále jsem se snažil o co největší národnostní pestrost vzorku. Toto byl trochu problém

u skupiny pomocných pracovníků, protože valná většina pocházela z Polska.

Ve svém výzkumu jsem měl dva klíčové informátory, každého z jedné skupiny pracovníků. S těmito informátory jsem trávil více volného času a věnoval jim více pozornosti než ostatním participantům. Nicméně vzorek se neskládal pouze z deseti respondentů. Jelikož jsem žil v komunitě letního kempu se všemi pracovníky, i oni se stávali mými participanty. Byli součástí každodenního života v kempu, tedy i mého zúčastněného pozorování. Často jsem si poznamenával útržky rozhovorů s různými lidmi, kteří pracují v tomto zařízení, ale o tom se více čtenář dozví v kapitole věnované metodě získávání dat. Dále uvádím seznam participantů s jejich základními charakteristikami a jmény která jsem jim přiřadil z etických důvodů.

Marta (věk 21, Polsko). Marta byla můj první klíčový informátor. Žije ve městě Krakov, kde zároveň i studuje humanitní obor. Její jazykové dovednosti byly na velice slušné úrovni, takže jí nedělalo problém se domluvit. Je ze stabilní rodiny, která vždy ráda cestovala. Sama ráda poznává nové země a má kladný vztah k cestování. V kempu pracovala jako kuchyňský personál a byla to její druhá pracovní zkušenost. Toto byla její první návštěva Spojených států a poprvé navštívila i jiný kontinent. Po ukončení pracovního poměru v kempu hodlá cestovat po Státech.

Alex (věk 20, Mexiko). Alex byl můj spolubydlící a spolupracovník v kempu. Pracoval tedy jakožto údržba. Byl to jeho první rok, takže jeho náplň práce se skládala více z nenáročných prací, jako bylo například sekání trávy. Toto byla jeho už několikátá pracovní zkušenost, dříve například pracoval jako dělník na stavbách. Studuje vysokou školu se zaměřením na pedagogiku a anglický jazyk. Tudiž jeho jazykové dovednosti byly na velice dobré úrovni. Pochází z malého městečka v Mexiku. Jeho rodina nikdy moc necestovala, a i on sám se hodlá po kempu vrátit ihned domů.

Daniel (věk 24, Polsko) Daniel byl jeden z prvních lidí, které jsem poznal, když jsem byl v kempu poprvé. Jednalo se o polského vysokoškoláka z Varšavy, který právě dokončil magisterské studium v oboru informatiky. V kempu pracoval druhým rokem jako kuchyňský personál. Disponoval průměrnými jazykovými dovednostmi. Byl velice přátelský a v celém zařízení oblíbený. Jeho rodina nikdy moc necestovala, ale pro něho je cestování vším.

Markéta (věk 23, Polsko) Markéta byla komunikativní a oblíbená Polka s výbornou angličtinou. Studovala magisterské studium pedagogiky a anglického jazyka ve Varšavě. Toto bylo její první léto v kempu a pracovala zde na pozici úklidového personálu. Pracovat byla zvyklá již od mala, ve své

domovině totiž pomáhá s rodinným podnikem. Pochází z malé vesnice v Polsku, proto jí dělalo problém zvyknout si na život ve velkém městě, kde už několik let studuje. Cestování se bojí, ale ráda překonává své hranice, a proto se taky dostala do amerického sportovního kempu.

Zuzana (věk 19, Maďarsko) Zuzana patřila k těm méně komunikativním jedincům v kempu. Její angličtina nebyla vysoké úrovní, což jí při přizpůsobování se novému prostředí nijak moc nepomáhalo. Zuzana je studentka vysoké školy se zaměřením na přírodní vědy. Poprvé v životě pracovala jako součást kuchyňského personálu. Pochází z veliké rodiny, která je různě rozeseta nejen po Maďarsku ale po celém světě. Její sestra dokonce žije v New Yorku. Po skončení kempu se chystá cestovat, ale nejvíce se těší na setkání se svojí sestrou.

Alena (věk 18, Srbsko) Alena byla velice vstřícná respondentka. Studovala na americké univerzitě, proto její angličtina byla na velice dobré úrovni. V kempu pracovala jako vychovatelka se zaměřením na výuku tenisu. Tento sport hraje od útlého věku a chce se jím do budoucnosti živit. Toto byl její první pracovní poměr a byla z něho rozčarovaná. Pochází s vysoce sociálně postavené rodiny, která často jezdila do zahraničí. Ráda cestuje a doufá, že jí k tomu její kariéra dopomůže.

Jan (věk 23, Brazílie) Jan byl můj druhý klíčový informátor. Byl průbojný, akční a plný entuziasmu. Student vysoké školy se sportovním založením. V kempu pracoval na pozici vychovatele se zaměřením na výuku fotbalu. Jeho jazykové dovednosti byly na vysoké úrovni a dalo se s ním lehce dorozumět i přes jeho specifický přízvuk. Byl zvyklý pracovat v oboru, ve své domovině vede vlastní fotbalové družstvo, které má za sebou řadu úspěchů. Je zvyklý na cestování a má rád poznávání nových míst.

Aneta (věk 21, Velká Británie) Tento rok byla Aneta již podruhé v tomto kempu. Pracovala na pozici vychovatele se zaměřením na jezdectví na koni. Tuto práci miluje, i když se jedná o nebezpečnou a velice fyzicky náročnou práci. Studuje na vysoké škole se zaměřením na veterinární lékařství. Jedná se o rodilou mluvčí, proto neměla větší problémy s jazykem.

Její rodina nikdy necestovala a samotná Aneta se bojí návštěvy zemí, kde se nemluví jejím jazykem.

Petr (věk 18, Spojené státy americké) Petr pochází z vysoce sociálně postavené rodiny, která do Států emigrovala ještě před jeho narozením. Jedná se o velice nadaného tenisového hráče. V kempu pracoval na pozici vychovatele se zaměřením na tenis. Toto léto bylo jeho první, které strávil mimo domovské město. Taktéž se jednalo o jeho první pracovní zkušenost. Ke zvládnutí kulturního šoku mu sice dopomáhal jazyk, nicméně i tak měl problémy se přizpůsobit novému prostředí.

Martin (věk 22, Chile) Martin byl jeden z méně oblíbených vychovatelů v kempu. Pracoval na vychovatelské pozici se zaměřením na golf a jízdu na horských kolech. S náplní své práce byl nespokojen, protože o ní měl jinou představu. Jeho jazykové dovednosti byly na vysoké úrovni. Pochází ze sociálně vysoko postavené rodiny a studuje jednu z nejprestižnějších škol ve své zemi. Toto byla jeho první zkušenost s prací v zahraničí, nicméně ve své domovině vede pravidelné golfové lekce.

8. Metoda výzkumu

Vzhledem k výzkumnému tématu jsem zvolil etnografickou metodu, která je součástí kvalitativního výzkumu. Tato metoda se vyznačuje velikou pružností oproti kvantitativnímu typu výzkumu. Kvalitativní výzkumník si většinou na začátku vybere výzkumné téma a určí základní otázky, nicméně tyto otázky může v průběhu výzkumu modifikovat a doplňovat. J. Hendl přirovnává práci kvalitativního výzkumníka k činnosti detektiva, protože výzkumník vyhledává a analyzuje informace, které mu mění náhled na výzkumné otázky. I přes časovou náročnost této metody výzkumu ji osobně preferuji, protože rád pracuji v terénu a s lidmi. Dále tato metoda obsahuje podrobný popis místa zkoumání a chování lidí v něm. Toto jsou důležité informace pro výzkumníka, který se snaží zkoumat daný fenomén v přirozeném prostředí. (Hendl, 2005)

8.1. Metody získávání dat

8.1.1. Polostrukturovaný rozhovor

Jednou z metod, kterou jsem využil při mém výzkumu, byl polostrukturovaný rozhovor. Jedná se o návod k rozhovoru obsahující seznam otázek, které chce výzkumník s participantem probrat. Takto je dosaženo toho, že se výzkumník bude při rozhovoru zabývat všemi podstatnými tématy. Tazatel má samozřejmě právo jednotlivé otázky přehazovat, dodatečně se doptávat nebo popřípadě zařadit do rozhovoru i nové otázky. Tato metoda je výhodná při časově omezených rozhovorech, protože dává výzkumníkovi možnost co nejlépe využít čas při rozhovoru. *„Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.“* (Hendl, 2005, s. 174)

Toto jsou důvody, proč jsem zvolil tento druh rozhovorů. V interview jsem se nesnažil udržovat participanta pouze v předem daných otázkách, ale nechával jsem mu prostor, aby se k daným tématům vyjádřil podle své vlastní vůle. Tímto jsem se snažil získat od dotazovaného nezkreslená data, a tím získat i jeho vlastní pohled na nové prostředí a život v něm. Seznam otázek mi byl nápomocen pouze jakožto osnova rozhovoru. Pomáhal mi při udržování plynulé konverzace a především jako kontrola všech témat, která jsem chtěl s participantem probrat. (Kaufman, 2010)

Pro účel výzkumu jsem rozdělil rozhovory do dvou vln. Tento způsob jsem zvolil z důvodu nejlepšího pokrytí názorů a emocí dotazovaného po dobu setrvání v tomto prostředí. První část rozhovorů se konala na začátku prvního turnusu kempu. Zde jsem si vytipoval jednotlivé participanty a provedl s nimi rozhovory. Tyto rozhovory byly polostrukturované s předem připravenými okruhy otázek. Jádrem rozhovorů byla tyto následující výzkumná témata:

- background dotazovaných,
- pocity z nového prostředí,
- režim dne,
- práce v kempu,
- volný čas a jeho trávení,
- interakce mezi lidmi,
- názor na kemp.

Tato vlna rozhovorů pro mě byla velice přínosná, protože jsem si vytvořil základní představu o vnímání nového prostředí participantem. S těmito informacemi jsem dále pracoval a využil jsem je v další vlně rozhovorů. Ta se konala až v posledním turnusu kempu, kdy už se většina

pracovníků těšila na odchod z kempu. Tyto rozhovory měly podobu polostrukturovanou až nestrukturovanou. Před každým interview jsem si prošel poznámky k jednotlivým participantům, které jsem měl vypracované, již z provedených rozhovorů a mého pozorování. Na těchto informacích jsem vystavěl orientační otázky, které jsem chtěl probrat s jednotlivými respondenty. Tyto otázky se samozřejmě lišily u každého participanta a byly stavěny co nejotevřeněji, aby se dotazovaný o daném tématu rozmluvil co nejvíce. (Hendl. 2005)

Celkově jsem provedl dvacet rozhovorů s deseti participanty. Každá vlna obsahovala deset rozhovorů, které proběhly samozřejmě jednotlivě. Respondenti se ze začátku interview ostýchali, protože měli o jeho průběhu mylnou představu. Tato bariéra nicméně odpadla po pár minutách dialogu a dotazování se uvolnili. Rozhovory na ně měly takový vliv, že sami respondenti si čas od času přišli za mnou promluvit, postěžovat a probrat svou situaci v kempu. Druhá vlna interview probíhala takřka bez problémů a sami dotazování se na rozhovory těšili. Délka dialogů se pohybovala mezi 35 minutami až po 1,5 hodiny. Průměrná délka rozhovorů tedy byla okolo jedné hodiny.

8.1.2. Zúčastněné pozorování

Metoda zúčastněného pozorování patří mezi jednu z nejdůležitějších v kvalitativním výzkumu. *„Zúčastněné pozorování znamená takový druh pozorování, kdy sledujeme studované jevy přímo v prostředí, kde se odehrávají.“* (Švaříček & Šedová, 2014, s.144) Výzkumník není pouhým pasivním pozorovatelem, který zaznamenává dění v předmětové oblasti. Pozorovatel se stává součástí dění tím, že se účastní sociálních situací, v nichž se předmět výzkumu projevuje. Tato metoda získávání dat vede k lepšímu přiblížení

předmětu výzkumu a zlepšení vzhledu výzkumníka do dané lokality. (Hendl, 2005)

Zúčastněná pozorování jsem hojně využíval, protože mi umožnila k již získaným výpovědím respondentů, pozorovat chování participantů v každodenním životě. Tato data jsem byl schopný získat jen díky tomu, že jsem byl součástí komunity, ve které výzkum probíhal. Žil jsem spolu s participanty každodenní život v kempu. Zažíval s nimi radosti i strasti, jedl u stejného stolu, pomáhal jim a účastnil se stejných aktivit jako oni. Během této doby jsem si ze získaných dat tvořil terénní poznámky. Dělal jsem jak popisné poznámky, které charakterizovaly prostředí, lidi a jejich chování ve vztahu k výzkumnému tématu, tak i reflektující poznámky, které obsahovaly mé vlastní úvahy ohledně kulturního šoku. Tyto poznámky jsem dělal v časovém tlaku, často při práci nebo u nějaké jiné aktivity, proto jsou velice útržkovité

a psané ve zkratkách. Tyto zápisky jsem poté přepisoval do terénního deníku, který mi byl velikou oporou při následném zpracovávání dat.

8.1.3. Terénní deník

Terénní deník byl mou největší oporou při výzkumu v dané lokalitě. Díky němu jsem byl nejenom schopný si vést popisné i reflexivní poznámky, ale takéž byl zdrojem mé sebereflexe v terénu. „*Deník umožňuje antropologovi sledovat jeho vlastní situaci v terénu a monitorovat vlastní emoční stav.*“ (Soukup, 2014, s. 169) Takto popisuje Martin Soukup roli terénního deníku pro výzkumníka. Bohužel jsem z časových důvodů nebyl schopný zapisovat své poznámky každý den. Často se stávalo, že jsem si po skončení mé pracovní doby musel vybrat mezi zápisem poznámek nebo trávením času s participanty, a tím i pokračováním ve výzkumu. Převážně jsem volil tuto druhou variantu, protože jsem se obával mého možného vyloučení

z kolektivu, což by mohlo vést až k uzavření terénu. Proto jsem psal do deníku nejčastěji každý druhý den, kdy mi pro udržení myšlenek pomáhaly heslovité poznámky, které jsem dále rozváděl. (Soukup, 2014)

8.2. Zpracování dat

Kulturní šok a jeho projevy u participantů zkoumám pomocí nahraných rozhovorů. Tyto rozhovory jsem dále přeložil a doslovně přepsal. Dále jsem velice často používal svůj terénní deník, který mi poskytl mnoho užitečných dat. Metodou zpracování dat byla metoda etnografického výzkumu. Tuto metodu jsem zvolil z důvodu zaručení holistického obrazu určité skupiny a protože výzkumník většinou nejde do terénu s předem definovanou hypotézou. „*Etnografické studie odrážejí široké spektrum zájmů - zkoumají perspektivy členů skupin, obsahy a formy jejich myšlení, interakce a sociální praktiky.*“ (Hendl, 2005, s. 118). Etnografická metoda mi byla taktéž sympatická, protože aktivně využívá nejen metodu rozhovorů, ale také metodu pozorování. Výsledky výzkumu jsem utvářel základním standardním kvalitativním způsobem. Data jsem tedy získával prostřednictvím metody otevřeného kódování. Díky tomuto způsobu jsem byl schopen se dostat nejen k povrchovým informacím, ale taktéž k hlubším výsledkům. Texty jsem rozdělval do jednotlivých kódů, které jsem následně seskupoval do jednotlivých klasifikačních kategorií. Na konci tohoto procesu byly vytvořeny čtyři hlavní kategorie, jejichž interpretaci se budu věnovat v následující části práce. (Corbin & Strauss, 1990)

9. Výsledky výzkumu

V této kapitole hodlám popsat kategorie, které jsem vytvořil pomocí otevřeného kódování. Tyto kategorie se skládají z kódů, které tak tvoří jednotlivé subkategorie. Díky provedeným rozhovorům jsem získal spoustu informací, se kterými v této kapitole nadále pracuji. Moje první kategorie nese název Náhled na kemp. Zde hodlám čtenáře seznámit s vnímáním prostředí kempu samotným participantem. Druhá kategorie se zabývá fázemi kulturního šoku tak, jak se vyvíjely u zaměstnanců kempu. Předposlední kategorie se zaměřuje na projevy kulturního šoku tak, jak je popisovali samotní pracovníci. Poslední kategorie této práce popisuje vyrovnávání participantů s kulturním šokem. Kromě provedených rozhovorů se opírám také o informace získané pomocí zúčastněného pozorování.

9.1. Náhled na kemp

První kategorii této kapitoly jsem pojmenoval „náhled na kemp“. Jedná se o vnímání kempu participantem a o proměny tohoto vnímání po dobu strávenou v zařízení. V této kategorii mi byla velikou oporou dvojí vlna rozhovorů. Díky ní jsem byl schopný přibližně zmapovat změnu pocitů v čase u jednotlivých participantů. Nadále porovnávám tyto změny mezi jednotlivými účastníky výzkumu a dávám je do souvislostí, které hodlám uvést v této kapitole. Nicméně v první subkategorii se věnuji původním představám, které informátoři měli o kempu dříve, než do něho přijeli, a o naplnění těchto představ.

9.1.1. Představy o kempu

Jedním z témat, které jsem s participanty v prvních rozhovorech probíral, byly původní představy o samotném kempu. Dotazovaní se v odpovědích rozdělovali na dvě skupiny, a to na skupinu lidí, kteří měli o tomto místě více nebo méně přehnané představy. Zklamání nejčastěji pocífovali informátoři ze skupiny vychovatelů. Nejčastěji se opakující příčinou překvapení byla neznalost prostředí letního kempu. Informátoři měli často přehnané představy o místě, kam jedou pracovat na letní prázdniny. Bohužel prostředí kempu se velice lišilo od představ informátorů, ať už z hlediska práce, pravidel nebo denního režimu. „*Těšila jsem se sem na svoje svěřence a na to, že je budu učit tenis. Zatím tady jenom blbnu okolo a ani nemám vlastní chatku.*“ (rozhovor Alena, s. 2)

Nicméně většina participantů nezažívala jen rozčarování z místa, kam přijeli pracovat. Často nad negativy tohoto místa převažovala pozitiva. Každý participant byl překvapený z komunity, která se v kempu vytvářela. Lidé se chovali přátelsky a v celém zařízení vládla přátelská, entusiasmem nabytá nálada. V rozhovorech se našli dokonce tací, kteří byli z tohoto nového prostředí velice nadšení a nemohli přijít na jedinou negativní vlastnost kempu. Tito dotazovaní přicházeli do kempu s téměř zápornými představami o tomto zařízení. Proto bývali příjemně překvapení a celé místo jim učarovalo. „*Upřímně když jsem sem jela, myslela jsem si, že tu budu jen pracovat. Zatímco dělám opravdu jen osm hodin denně, mám hodně volného času a lidi kolem mě se chovají přátelsky a nejsou vůbec povýšení.*“ (rozhovor Markéta, s.1) Představy o tomto zařízení se samozřejmě u jednotlivých participantů měnily po celou dobu trvání kempu. Tomuto jevu jsem věnoval další podkategorii, kterou rozeberu v dalším bodu této práce.

9.1.2. Změna vnímání prostředí

Tato subkategorie se zabývá proměnou vnímání kempu samotnými participanty. Dále taktéž sleduji proměny chování napříč jednotlivými pracovními skupinami. V době, kdy jsem prováděl první vlnu rozhovorů, měla většina participantů veskrze pozitivní vztah k prostředí kempu. Pocity jednotlivých participantů se sice drobně lišily, nicméně jejich vývoj byl v pracovních skupinách velice podobný.

I přes časté počáteční rozladění, způsobené jinou představou o prostředí kempu, byla skupina vychovatelů na začátku kempu plná pozitivní nálady a entuziasmu. Tato dobrá nálada převládala u těchto jedinců do začátku až poloviny prvního turnusu kempu. Zde se vnímání prostředí vychovatelem mění a začíná být negativní. Jednotlivci si začínají stěžovat na věci spojené s každodenním životem, které jim dříve nedělaly žádné problémy. Převážně se jednalo o problémy se svěřenci a prací s nimi spojenou. Dále se také začínal projevovat nedostatek soukromí a volného času. *„Už mi to tu vše leze krkem. Děcka, práce, i lidi. Opravdu se těším, až odsud vypadnu.“* (rozhovor Petr, s. 2) Tato nálada u několika jedinců převládala až do konce celého kempu. U většiny participantů ze skupiny vychovatelů se vnímání prostředí po nějaké době ustálilo a nezaměřovali se ve svém okolí jen na negativa.

Změny chování v druhé skupině pracovníků měly odlišný průběh. Pomocný personál nesdílel počáteční nadšení pro kemp se skupinou vychovatelů. Naopak již ze začátku kempu u většiny participantů převládaly negativní pocity. Informátoři měli často problémy s přizpůsobením se pracovnímu režimu. Dále taktéž pociťovali zášť oproti skupině vychovatelů, protože zatímco pomocný personál se staral o chod kempu již od prvního dne, vychovatelé se zatím seznamovali s jejich budoucí prací začínající příjezdem dětí. *„My se tu zatím každé den dřeme a potíme v kuchyni, zatímco oni*

si celý den hrajou a užívaj dne.“ (rozhovor Zuzana, s.1) Tato nálada se ale s časem stráveným v kempu měnila. Zlomový bod byl u většiny pracovníků okolo poloviny prvního turnusu. Informátoři si začínali zvykat na každodenní režim a každodenní život v kempu. Jejich nálada se zlepšovala a začali si toto prostředí užívat. Tato nálada převládala až ke konci všech turnusů kempu, kde se proměnila ve směsici radosti z nadcházejícího cestování a smutku z opuštění nových přátel. Přátelství a celkové vnímání pracovníku v kempu proberu v další kapitole.

9.1.3. Vnímání lidí

Poslední subkategorii v kategorii věnované náhledu participanta na kemp je samotné vnímání ostatních pracovníků participantem. Vnímání lidí okolo participanta se samozřejmě liší případ od případu, nicméně celkové změny tohoto vnímání jsou v celém výzkumném vzorku velice podobné. Ze začátku kempu se všem participantům zdála většina spolupracovníků jako velice přátelští lidé, kteří jsou plní nadšení a vše dělají s chutí. *„Je to tu opravdu jiné než u mě doma, všichni se mi tu snaží pomoci, zajímají se o mě a vůbec jsou takoví přátelštější.“* (rozhovor Alex, s. 2)

Toto se ale časem stráveným se spolupracovníky změnilo. O jevu „pravého poznání lidí“ se dotazovaní nejčastěji zmiňovali v období mezi rozhovory a v druhé vlně rozhovorů. Nejednalo se pouze o lepší poznávání spolupracovníků a navazování silnějších přátelských vztahů, ale také si v tomto čase informátoři začínali všimnout negativních vlastností jednotlivých spolupracovníků. Tento jev často vyústil až k ukončení interakcí mezi jedinci a stranění se jeden druhému. *„Lidi se čím dál víc poznávají. Nejen v pozitivním měřítku ale i v tom negativním. Často se spletli v odhadu toho druhého a teďka zjišťují, že nejsou tak dokonalý. Toto také vede k občasnému pomlouvání.“* (terénní deník,

s. 13) Nicméně se neměnil náhled samotných participantů mezi sebou, ale taktéž náhled informátora na vedení kempu. Zde se lidé taktéž zmiňovali o „pravém poznání lidí“, a to převážně v negativním slova smyslu. Většina informátorů se v rozhovorech zmiňovala o změně jejich pohledu na vedení zařízení. Ze začátku kempu se vedení zdálo jako skupina lidí, kterým záleží převážně na pracovníkově spokojenosti a dobrém pracovním prostředí. Tento přístup se ale po nějaké době změnil. Ke konci druhého a s příchodem posledního turnusu kempu se pracovníci zmiňují o lhostejnosti vedení k pracovníkovým potřebám. Všechny jevy popsané v kategorii věnované náhledu na prostředí kempu odpovídají fázím kulturního šoku. Jednotlivé fáze měly u participantů specifický průběh, proto se na ně zaměřuji v další části mé práce.

9.2. Fáze kulturního šoku

Tato kategorie má za úkol seznámit čtenáře s jednotlivými fázemi kulturního šoku u pracovníků sportovního kempu v USA. Samotný průběh šoku rozdělují do dvou kategorií podle skupin pracovníků v tomto zařízení. Každý jedinec, který obsahuje jednotlivou skupinu, je samozřejmě unikátní a kulturní šok se u něho projevoval jinak než u ostatních participantů, nicméně kulturní šok probíhal u jedinců ze stejné pracovní skupiny velice podobně. První skupinou, kterou jsem si zvolil, bude skupina vychovatelů.

9.2.1. Vychovatelé a průběh kulturního šoku

Skupina vychovatelů byla stejně jako skupina složená z pomocných pracovníků pod velikým tlakem nového prostředí. Nicméně průběh kulturního šoku byl odlišný v obou skupinách. První fáze kulturního šoku, tedy „*honeymoon phase*“, se u vychovatelů projevovala první týden.

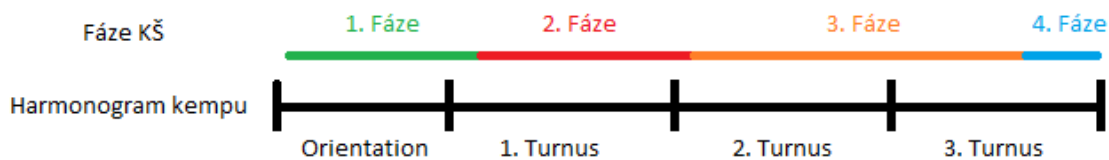
Dotazovaným se vše zdálo strašně zajímavé, neměli žádné problémy a těšili se na každý den strávený v kempu. Nicméně tato fáze kulturního šoku se po pár dnech přehoupla do fáze druhé, tedy krizové. Vše odstartovalo příjezdem dětí a tím i začátkem pravé náplně práce, pro kterou byli vychovatelé najímáni. Život v kempu se vychovatelům začínal jevit čím dál složitější. Byl na ně vyvíjen velký pracovní tlak, který předtím nepociťovali. Vychovatelé se ocitli pod obrovským stresem, vytvořeným zodpovědností za své svěřence
a nedostatkem volného času.

S kritickou fází kulturního šoku se většina participantů z této skupiny vypořádávala až do začátku druhého turnusu. V této době si vychovatelé už začínali zvykat na každodenní život v kempu a na prostředí v něm. Dříve nenáviděné aktivity se stávaly více snesitelnými a dokonce i zábavnými. Nedostatky, které toto místo mělo, se začínaly vytrácet, a kemp začínal mít i pozitivní vlastnosti. Toto byla chvíle, kdy se u nich začínala projevovat třetí fáze kulturního šoku, tedy „*adjustment phase*“. Tato část kulturního šoku, stejně jako všechny ostatní, trvala u každého jedince různou dobu, nicméně většina informátorů v ní setrvala až do konce celého kempu. I přes krátkou dobu, kterou informátoři strávili v tomto prostředí, se začínala třetí fáze přehupovat do čtvrté, tedy do adaptační fáze. Plnohodnotné adaptace nebyl nikdo z participantů schopný dosáhnout, nicméně informátoři, kteří přijeli do kempu po druhé, nebo se vrací častěji, již neprocházeli všemi fázemi šoku, ale automaticky prožívali poslední fázi, a tím byli v adaptaci na toto prostředí nejbliže.

Celý průběh kulturního šoku u skupiny vychovatelů popisují na pomocném grafu, který jsem pro tyto účely vytvořil. Dále bych v této části práce taktéž rád podotknul, že kulturní šok měl stejný průběh nejen

u zaměstnanců, kteří pocházeli ze zahraničí, ale také u vychovatelů, kteří pocházeli ze Spojených států.

Graf 1, Průběh kulturního šoku u vychovatelského personálu

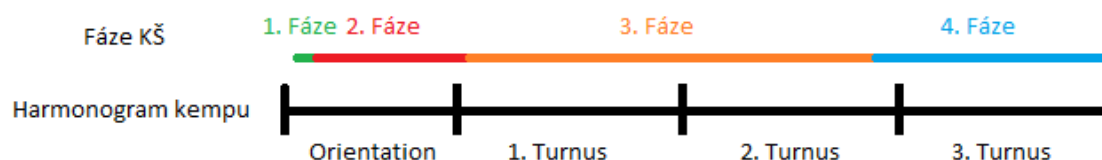

9.2.2. Pomocný personál a průběh kulturního šoku

Jak jsem již psal v předešlé kapitole, průběh kulturního šoku u skupiny pomocných pracovníků byl odlišný než ve skupině vychovatelů. Většina participantů pracujících jakožto pomocný personál prožívala první fázi kulturního šoku po velice krátkou dobu, anebo ji nezažívala vůbec. Naopak převážná většina participantů prožívala krizovou fázi kulturního šoku již od prvních dnů kempu. Toto období trvalo přibližně jeden týden, kdy tito zaměstnanci zažívali nepříjemnosti každým dnem. Největší problémy byly vytvářeny novým pracovním prostředím a nepohodlným ubytováním. Tato fáze se nicméně po prvním týdnu setrvání v kempu začínala přehupovat do třetí fáze, tedy adjustment phase. V této fázi si lidé začínali zvykat na náplň jejich práce a na denní režim s ní spojený. Jejich touha po návratu domů se začínala vytrácet a naopak se začínal růst zájem o prostředí kempu a jeho okolí. Tato fáze samozřejmě trvala u každého jedince různě dlouho, nicméně se většina participantů dokázala dostat do poslední fáze kulturního šoku, tedy adaptační fáze.

Z počáteční frustrace, kterou toto prostředí v pracovnících vyvolalo, časem vznikla náklonnost a veliká obliba. Nejen že informátoři přestali toužit po opuštění tohoto prostředí, ale naopak se ho nechtěli vzdát. Poslední týden

kempu se sami participanti zmiňovali o veliké nechuti k opuštění kempu. Tento jev poukazuje na fakt, že se u nich projevovala adaptační fáze

kulturního šoku a že si samotní informátoři dokázali vyvinout systémy, které jim nejenom pomohly v tomto prostředí přežít, ale taktéž se stát jeho součástí. Pro lepší názornost příkládám k této subkategorii graf, který zachycuje průběh kulturního šoku u skupiny pomocných pracovníků.

Graf 2, Průběh kulturního šoku u pomocných pracovníků

9.2.3. Důvod rozdílného průběhu kulturního šoku

V mém výzkumu jsem se nesnažil pouze zajistit data o projevech kulturního šoku a o jeho průběhu u účastníků. Tato kapitola je zaměřena na důvod rozdílného průběhu šoku u obou skupin pracovníků. Kulturní šok sice byl u účastníků způsobován mnoha příčinami, nicméně po zpracování dat získaných z rozhovorů a z terénního deníku jsem dospěl k závěru, že hlavní příčinou dvojího průběhu kulturního šoku u pracovníků kempu je samotná část kempu zvaná „*orientation*“.

O této části kempu jsem se již zmiňoval v předešlých kapitolách, ale zde ji hodlám ještě lépe rozebrat. Jedná se o první týden kempu, ještě před jeho pravým chodem, tedy před příjezdem dětí. Toto období je věnované seznamování se s novým prostředím a s prací, která pracovníky čeká po dobu, kdy bude kemp v plném chodu. Nicméně tato část kempu je rozdílná pro pracovníky z jednotlivých skupin. Zatímco vychovatelský personál je celý týden školen ve správném zacházení s dětmi a seznamován s jejich

budoucí náplní dne, pomocní pracovníci jsou součástí těchto aktivit pouze první den. Po tomto období jsou ihned přesunuti na jejich pracovní pozice a začínají pracovat. Jsou tedy již od prvního dne pobytu v tomto zařízení vystaveni problémům, které jsou spojeny s prací. Tyto a další problémy u nich začínají vytvářet krizové stádium kulturního šoku.

Naopak skupina vychovatelů je celý týden školena pro jejich nadcházející práci. Toto školení je provázeno hrami a teambuildingovými aktivitami. Pracovníci se tedy s opravdovými problémy setkávají až s příjezdem dětí. Právě v tomto období vzniká krizová fáze kulturního šoku u vychovatelské skupiny, zatímco skupina pomocných pracovníků se v této době z krizové fáze dostává a do fáze třetí. Projevům jednotlivých fází kulturního šoku se budu věnovat v další části práce.

9.3. Projevy kulturního šoku

V této kapitole hodlám čtenáře seznámit s projevy kulturního šoku tak, jak je popisují samotní pracovníci sportovního kempu v USA. Informátoři se nejčastěji zmiňovali o negativních projevech šoku, a to především v kritické fázi kulturního šoku. Proto se zaměřuji převážně na negativní projevy tak jak je pracovníci pociťovali. Kulturní šok se samozřejmě neprojevoval jen negativně, nicméně samotní informátoři se zmiňovali především o jeho negativních stránkách. Pozitivní projevy se vyskytovaly převážně v první fázi kulturního šoku, a to u skupiny vychovatelů. V tomto období respondenti stěží dokázali najít něco negativního na kempu a taktéž bylo časté idealizování celého zařízení. *„Opravdu sem nečekal, že to tu bude tak bezvadný. Všichni jsou strašně přátelský a práce je zábavná. Už se opravdu nemůžu dočkat, až přijedou děcka.“* (rozhovor Martin, s. 1) Tato dobrá nálada informátory přešla s přechodem do krizové

fáze šoku. V další části práce se zaměřuji na negativní projevy kulturního šoku.

9.3.1. Stesk po domovině

Hlavní kategorii mého výzkumu, která se zabývá projevy kulturního šoku, jsem pojmenoval jako stesk po domově. V této kategorii se zaměřím na negativní projevy kulturního šoku tak, jak je pociťovali pracovníci v kempu. Kdybych měl tuto kategorii popsat jedním slovem, bylo by to slovo postrádání. Informátoři se často zmiňovali o rozdílech mezi jejich domovskou kulturou a tou, ve které se ocitli. Tyto rozdíly popisovali jako nedostatky v nové kultuře.

Mezi příčiny těchto pocitů například patřily velké rozdíly v denním režimu. Pracovníci nebyli zvyklí na novou zodpovědnost, která na ně byla naložena. Informátoři si začínali uvědomovat rozdíly mezi jejich domovinou a novým prostředím. Velice častým tématem v provedených rozhovorech byla touha po obyčejných věcech každodenního života. Dotazovaným se například stýskalo po jejich druhu stravy, volnosti nebo například po tak obyčejných věcech jako je chození na nákup nebo pozdravení pošťáka. *„Nikdy jsem netušila, jak mi bude strašně chybět nedělní snídaně. Prostě si v klidu sednout, udělat kávu a dívat se na televizi. A hlavně nic neřešit a jen odpočívat.“* (rozhovor Marta, s.3)

Pracovníci samozřejmě nepostrádali jen materiální věci a zaběhnutý denní režim, který měli ve své kultuře. Převážná většina participantů se zmiňovala o stesku po rodině a přátelích. Tento jev vedl u některých participantů až k dezorientaci a uzavírání se před ostatními členy komunity. Dotazovaní se v rozhovorech často vraceli k problémům, které byly způsobeny nepřítomností někoho známého, s kým by si mohli promluvit o nepříjemných situacích, které pro ně nová kultura připravovala každý den. Toto byl jeden z důvodů, proč samotní informátoři vyhledávali mou přítomnost a hledali u mě pomoc při řešení jejich problémů. Nicméně toto nebyl jediný způsob zvládnání kulturního šoku, který si informátoři vytvořili.

Dalšími způsoby vyrovnávání jedince s kulturním šokem v americkém sportovního kempu se zabývám v následující části své práce.

9.4. Vyrovnávání se s kulturním šokem

Dotazovaní si vytvářeli různé strategie boje proti kulturnímu šoku. Tato kategorie se zaměřuje právě na metody zvládnání kulturního šoku participantem. V této kategorii nerozdělují participanty do skupin podle pracovních pozic, protože dotazovaní si vytvářeli podobné strategie na vyrovnávání se s kulturním šokem, a to napříč těmito skupinami.

9.4.1. Soudržnost

Tuto subkategorii jsem nazval jako soudržnost, protože tento pojem objasňuje nejčastější způsob vyrovnávání se s kulturním šokem, který jsem při mém výzkumu pozoroval. Informátoři, kteří zažívali kritickou fázi kulturního šoku, tíhli k vytváření skupin mezi ostatními pracovníky. Tyto skupiny vznikaly převážně na základě jazykové podobnosti u jednotlivých členů. Ze začátku výzkumu jsem si myslel, že tyto skupiny vznikají na nacionální bázi. Tuto domněnku jsem po lepším zaměření na vytváření skupin zavrhnul, protože skupiny založené na jazykové bázi přesahovaly hranice nacionálních skupin vytvořených v tomto zařízení. Další způsoby vytváření skupin byly na bázi podobných zájmů a pracovní náplně. Tyto skupiny nicméně nebyly tak významné při zvládnání kulturního šoku, jako skupiny vzniklé na jazykovém základě. Skupiny vytvořené na podobném jazyku se tedy staly pro jedince primárními při zvládnání nového prostředí. Informátoři sice interagovali napříč skupinami, ale přesto nejvíce času trávili s členy své primární skupiny. Nejpočetnější jazykové skupiny v kempu byly polsko-česká, španělská, maďarská a anglická.

Pracovníci si vytvářeli tyto skupiny, protože se cítili v novém prostředí nejistí a ztracení. Reakcí na tyto pocity bylo hledání jakéhokoliv záchytného bodu, jakési kotvy, která by jim pomohla přežít v nové kultuře. Proto se obraceli na spolupracovníky mluvící podobným jazykem, kteří by jim pomohli s těžkým obdobím. Vztah a závislost jedince na jazykové skupině vycházela z jeho možností se dorozumět v novém prostředí. Jedinec se špatnou angličtinou byl na své skupině více závislý než jedinec, který neměl problémy se dorozumět. Jedním z problémů vytváření takovýchto skupin je vzájemné odlučování se od pracovníků, kteří nejsou součástí participantovy primární skupiny. *„Od té doby, co se lidi začali lidi tolik skupinkovat se už s některýma nevidám tak často jako na začátku kempu.“* (rozhovor Aneta, s. 3) Vytváření skupin samozřejmě nebylo jedinou strategií, kterou pracovníci v kempu používali při vyrovnávání se s kulturním šokem.

9.4.2. Kontakt s domovinou

Dalším ze způsobů vyrovnávání se s kulturním šokem, který si pracovníci vytvořili, byl kontakt s domovinou. V krizovém období, kdy se jedinci zdála nová kultura a lidé v ní nepřátelští, se pracovníci často upírali ke své rodině a přátelům. Tento kontakt s domovinou byl reakcí na novou kulturu a problémy v ní vznikající. Informátoři se snažili vrátit do své kultury alespoň prostřednictvím kontaktu se svými nejbližšími. Nejčastější kontakt s domovinou měli zaměstnanci zařízení na začátku kempu a častost tohoto kontaktu s postupem kempu ubývala. V kontaktu se svými blízkými byli nejčastěji lidé, kteří byli kulturním šokem nejvíce postižení. Tento kontakt jim sice pomáhal s vyrovnáváním se se změnami v novém prostředí, nicméně taktéž se stávalo, že se takoví lidé stranili ostatních pracovníků a měli problémy zapadnout do komunity, která se v tomto zařízení vytvářela. Rád bych zde čtenáři popsal případ mého klíčového informátora Jana, který

do kempu přijel o týden později než většina ostatních pracovníků. *„První dny jsem byl opravdu mimo. Nevěděl jsem, co a jak chodí, nikoho jsem neznal a vůbec se mi tady nelíbilo. Všichni se spolu bavili a po večerech se scházeli, ale já sem radši zavolal přítelkyni anebo se šel dívat na film. Těch prvních pár dnů pro mě bylo fakt nejhorších, chtěl sem odsud vypadnout.“* (Rozhovor Jan, s. 2) Nicméně kontakt s domovinou nebyl jediný způsob vypořádávání se s kulturním šokem, který Janovi pomohl.

9.4.3. Zaměření se na práci

Posledním způsobem vypořádávání se s kulturním šokem, který ve své práci popíšu, je zaměření se na práci. Někteří dotazovaní se ve vedených rozhovorech zmiňovali o důležitosti práce. V době, kdy participant zažíval krizovou fázi kulturního šoku, vyzdvihoval podstatu práce a jejího pozitivního vlivu na jeho stav. Častým jevem bylo, že v prostředí nové kultury, kterou participant vnímal velice negativně, se práce stávala jednou z mála známých věcí, kterou pracovník znal ze své domoviny. Proto se informátoři, kteří zažívali krizovou fázi kulturního šoku, často zaměřovali na svoji práci. Znamá práce se jim stávala oporou v neznámém prostředí a pomáhala jim v jeho zvládnutí. *„V práci se necejtím tak ztraceně, vim co dělat, jak to dělat a kdy to dělat. I po práci se často přistihnu, že si promýšlím, co budu s děckama dělat další den a nepřemejšlim nad tím, jak je tohle místo na nic.“* (rozhovor Jan, s.2)

Závěr

Jedna z hlavních otázek výzkumu se zaměřovala na průběh kulturního šoku u pracovníků letního amerického kempu. Proto jsem v teoretické části práce čtenáři popsal náhled na kulturní šok tak, jak ho popisovaly významné osobnosti antropologie. Po dokončení výzkumu jsem tedy zpracovaná data porovnával s teorií a dospěl jsem k závěru, že jednotlivé druhy fází kulturního šoku se v této lokalitě neliší od těch, které jsou popsány v odborné literatuře. Nicméně průběh fází kulturního šoku se lišil u každého jedince. Kulturní šok a jeho vliv na participanta přímo ovlivňovala kultura a nové situace, ve kterých se ocitl. Toto byl důvod rozdílného průběhu kulturního šoku u pracovníků letního kempu. Prostředí, ve kterém jedinci žili, bylo sice stejné, nicméně rozdílný chod kempu, přístup zaměstnanců a problémy, kterým jedinec musel každodenně čelit, změnily průběh kulturního šoku u participantů.

Další podstatnou částí výzkumu bylo sledování projevů kulturního šoku u participantů. I přesto, že se informátoři zmiňovali především o negativních projevech nového prostředí, jsem byl díky zúčastněnému pozorování schopný zajistit údaje i o pozitivních projevech kulturního šoku. Samotné projevy se shodují s teorií, kterou jsem uváděl v této práci. Mezi nejčastější pozitivní projevy šoku patřilo idealizování nového prostředí a nadměrný entuziasmus. Negativní projevy kulturního šoku byly naopak nejčastějším tématem, které se objevovalo v rozhovorech. Dotazovaní se často zmiňovali o stesku po domově, osamělosti, nejistotě a veliké touze po návratu do domácího prostředí. Nicméně vyzdvihování negativ informátorem se časem stráveným v nové kultuře zmírnil.

Přímou reakcí jedince na krizovou fázi kulturního šoku byly způsoby vyrovnávání se s novým prostředím. Tomuto jevu jsem věnoval největší část své práce. Samotné důvody vyrovnávání se s kulturním šokem se od uvedené literatury neliší, avšak svým výzkumem jsem zjistil konkrétní příklady způsobu vyrovnání s kulturním šokem, které si jedinci v kempu vytvořili. Jedním z těchto způsobů bylo vytváření skupin na bázi jazykové podobnosti jejich členů. Příčinou bylo, že se pracovníci v novém prostředí cítili ztracení a osamělí, proto hledali nějaký záchytný bod, který by jim pomohl k překonání těžkého období. Další způsobem byl častý kontakt participanta s domovinou, který jedinci poskytoval alespoň částečný návrat do jím tolik postrádané kultury. Posledním způsobem vyrovnávání se s kulturním šokem, který jsem uvedl, bylo zaměření se na práci. Jedinci se v odlišném prostředí cítili dezorientovaní a nejistí, proto se často uchýlovali k práci, která pro ně byla jedinou známou věcí v nové kultuře.

Po dobu výzkumu jsem se setkal s řadou problémů. Jednalo se například o počáteční nejistotu participantů a nechuť k vedení rozhovorů se mnou. Největší problém byl však nedostatek času. Jelikož jsem byl v kempu sám zaměstnaný, nezbývalo mi na výzkum tolik času, kolik bych si představoval, a často jsem musel řešit dilema mezi vedením si poznámek nebo trávením času s participanty. Z tohoto důvodu jsem se nemohl zabývat reintegračním šokem u participantů. Proto bych se mu rád věnoval v dalším výzkumu. Kulturnímu šoku je věnována řada publikací a odborných článků. I přesto si myslím, že téma kulturního šoku a reintegračního šoku v takto specifické komunitě není ani zdaleka vyčerpané a že by stálo za další výzkum.

Seznam literatury

Corbin, J. M. & Strauss A. L. (1990). Basics of qualitative research: grounded theory procedures and techniques. Newbury Park: Sage.

Hendl, J. (2005). Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. (1. vyd.) Praha: Portál.

Kaufmann, J. -C. (2010) Chápající rozhovor. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)

Miovský, M. (2006) Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing

Murphy, R.F. (2004). Úvod do kulturní a sociální antropologie. (2. vyd.) Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)

Oberg K. (1960). Cultural Shock: An Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*, 7, 170-179

Soukup, M. (2009). Základy kulturní antropologie. Praha: Akademie veřejné správy.

Soukup, M. (2014). Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii. Praha: Karolinum.

Švaříček, R., & Šedřová, K. (2014). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. (2. vyd.) Praha: Portál.

Winkelman, M. (1994). Cultural Shock and Adaptation. *Journal of counseling and development*: JCD 121-126.

Seznam vlastních zdrojů

Rozhovor s informátorem: Marta

Rozhovor s informátorem: Alex

Rozhovor s informátorem: Daniel

Rozhovor s informátorem: Markéta

Rozhovor s informátorem: Zuzana

Rozhovor s informátorem: Alena

Rozhovor s informátorem: Jan

Rozhovor s informátorem: Aneta

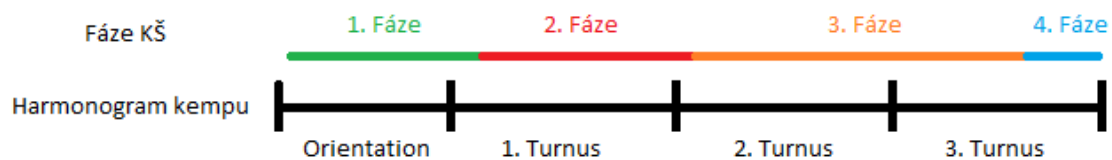
Rozhovor s informátorem: Petr

Rozhovor s informátorem: Martin

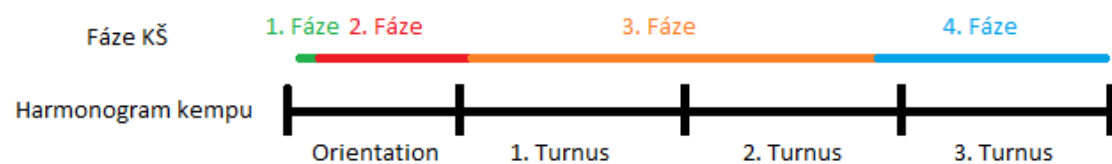
Terénní deník.

Seznam grafů

Graf 1, průběh kulturního šoku u vychovatelského personálu.

Graf 2, průběh kulturního šoku u pomocných pracovníků.

Seznam obrazových příloh

Příloha 1: pohled na hlavní cestu v kempu.

Příloha 2: probíhající karneval.

Příloha 3: foto každodenního života v kempu.

Příloha 4: foto blízkého městečka.

